

УДК 34.02: 340.143 (477)

ПРАВОВІ ПОТРЕБИ – НОВА Й ЗАТРЕБУВАНА КАТЕГОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Курінний Є.В., д.ю.н., професор

*Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
ampela@yandex.ru*

Статтю присвячено актуальній проблемі – визначенню змістовної й аксіологічної сутності такої нової категорії, як правові потреби (правопотреб). Розглядаються питання загальної характеристики соціальних потреб, пропонується авторське визначення правопотреб, розкривається їх сутність і роль у процесах правоутворення й правореалізації. Наводяться власні оригінальні підходи до визначення ознак видової класифікації правопотреб, доводиться їх затребуваність в українській юридичній науці та соціальній практиці.

Ключові слова: об'єкт права та предмет правового регулювання, суспільні відносини, правовідносини, соціальні потреби, правопотреб, правові (публічні) інтереси, правоутворення та правореалізація.

ПРАВОВЫЕ ПОТРЕБНОСТИ – НОВАЯ И ВОСТРЕБОВАННАЯ КАТЕГОРИЯ УКРАИНСКОЙ ЮРИДИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Куринной Е.В.

*Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина
ampela@yandex.ru*

Статья посвящена актуальной проблеме – определению содержательной и аксиологической сущности такой новой категории, как правовые потребности (правопотребности). Рассматриваются вопросы общей характеристики социальных потребностей, предлагается авторское определение правопотребностей, раскрывается их сущность и роль в процессах правообразования и правореализации. Предоставляются собственные оригинальные подходы к определению признаков видовой классификации правопотребностей, доказываются их востребованность в украинской юридической науке и социальной практике.

Ключевые слова: объект права и предмет правового регулирования, общественные отношения, правоотношения, социальные потребности, правопотребности, правовые (публичные) интересы, правообразование и правореализация.

LEGAL REQUIREMENTS AS A NEW AND ESSENTIAL CATEGORY OF UKRAINIAN LEGAL LITERATURE

Kurinnyi Ye.V.

*Zaporizhzhia national university, str. Zukovsky, 66, Zaporizhzhya, Ukraine
ampela@yandex.ru*

The article considers issues of general characteristics of legal demands and proving the fact of relevance of this legal category for juridical science in Ukraine. In particular, it is stated that on the basis of axiological features of law, the category of legal demand is proposed to be considered as a certain part of social needs, realization of which should or must have a certain legal regulation.

Awareness of concrete social needs and appearance of motivation concerning their legal realization form appropriate legal interests – consolidated, coordinated interest of usually unindifferent, socially active citizens, society and state, further within other stages of law formation – law consolidation and lawmaking these formed interests take regulatory fixation and are directly implemented through appropriate legal relationship.

Social relations are always secondary for social needs (the same concerns legal relations and legal needs), proper, qualitative realization of law is impossible without taking into account in the matter of legal norm the legal interest formed on the basis of appropriate legal need. This legal interest should be always taken into account both within lawmaking and enforcement.

Ignoring of qualitative (full and timely) formation of legal interest on the basis of legal needs leads to the essential deformation of constituents of legal rules content in lawmaking (in practice in these rules not legal, but private or crony-corporate interest is consolidated), which further guarantees existing rules (and as a rule legislative act as a whole) to the good of society and state. Also, the second method of implementation of own negative or society interests is partial or full on-execution of entrenched in the legal norms general (public) interest during the implementation of various rules of law.

Peculiarity of legal needs is the fact that they can and should be formed as complex blocks (groups) from homogeneous social needs that arise in hierarchical order in the form of updated and needed public tasks (from general to specific).

Such categories as needs and interests are always can be seen in scientific papers of law, but their certain abstractness and non-formality substantially harmed advance of their demand from the point of view of academic science representatives as well as practicing lawyers and unspoiled decent officials. We would like to hope that very soon after the broader theoretical presentation and active promotion such category as legal needs will receive due recognition and significant scientific and practical relevance.

Key words: object of law and subject of legal regulation, social relations, legal relations, social needs, legal needs, legal (public) interests, law formation and enforcement.

Вихід із численних і системних криз, які тривалий час гальмують розвиток українського суспільства й

держави, вимагає нестандартних оригінальних кроків, серед яких чи не вирішальне місце належить соціальним інноваціям – новим, оригінальним підходам, ідеям та рішенням, які дадуть змогу не лише зрушити з місця зупинений і залишений у цивілізаційному відстійнику вітчизняний державний локомотив, а й вивести його на перспективні, магістральні рейки соціального життя.

Історія людства – це складне перетинання позитивних і негативних фактів, явищ, подій. Якщо негативними явищами є численні політичні інтриги, війни, агресії, несправедливості, то позитивні – це не менший за обсягом арсенал культурно-мистецьких, технічних, загальносоціальних здобутків, накопичених за декілька тисячоліть існування людських цивілізацій: від винаходу колеса до сучасних багатофункціональних інформаційних технологій.

Природним та сприятливим ґрунтом, на якому виникають і набувають свого розвитку соціальні новації, беззаперечно є наукова сфера – своєрідний та особливий банк оригінальних знань, що постійно генерує соціально важливі й затребувані погляди, підходи, ідеї.

Серед різноманітних наукових галузей правова наука посідає особливе місце з огляду на значну й органічну інтегрованість права з усіма соціально значущими процесами, що відбуваються в суспільстві та державі. Накопичені за тривалу історію людства теоретичні правові положення, принципи й ідеї лежать в основі сучасних державних конструкцій, забезпечують їх стабільне функціонування та подальший розвиток. Найбільш характерним прикладом підтвердження зазначеної тези є запропонований Дж. Локком ще в далекому XVII столітті та фактично доопрацьований через півсторіччя Ш.-Л. Монтеск'є принцип розподілу влади [1], який, незважаючи на значний часовий термін, є ключовим в організації державної влади для всіх сучасних світових демократій.

Найбільш повно та успішно принцип розподілу влади реалізується в країнах із найвищим цивілізаційним рівнем розвитку. Це створює належні умови для повного й своєчасного втілення в життя різноманітних груп суспільних відносин за допомогою їх ефективного правового регулювання на основі загального (публічного) інтересу.

На жаль, для значної частини країн, що розвиваються, зокрема й державних утворень на теренах колишнього СРСР (окрім трьох країн Балтії), результати правового регулювання найважливіших груп суспільних відносин (економічної, політичної, соціально-культурної сфер) не є такими високими й оптимістичними в контексті суспільного розвитку. Зміст публічного інтересу в структурі державного (владного) інтересу в цих країнах дуже часто підмінюється приватними (кланово-корпоративними) складниками, що негативно позначається на більшості населення, суспільстві та державі в цілому.

Як не прикро констатувати, сучасна українська держава не лише належить до списку таких проблемних країн, а й за ключовими позиціями є серед них своєрідним «лідером». Так, згідно з даними Міжнародного валютного фонду в 2015 році з показником ВВП на душу населення в розмірі 2 109 доларів США ми перебували на передостанньому місці в Європі та на 133 місці у світі [2]. Також досить «високі» місця утримуються Україною за ступенем забруднення навколишнього середовища, поширенням низки небезпечних інфекційних хвороб, низькою тривалістю життя громадян, рівнем розповсюдження корупції тощо.

Невтішні результати самостійного існування української держави останні 25 років – це насамперед наслідки втрачених можливостей для українського народу. Для його більшості це передусім платня за легковірність і недолугість, небажання вийти за межі успадкованого радянського соціального патроналізму та позбутися комплексу людини-гвинтика (фактично кріпака), яка пливе за течією та від якої нічого не залежить. Для меншості – вітчизняного істеблїшменту – це майже буденна процедура, що полягає в тому, як зазвичай, не позичаючи очі в Сірка, розплатитися за свої «великі» справи статками зубожілого та вкотре ошуканого населення. Щоправда, для «сильних» світу цього виникає можливість хоча б раз, як виняток, об'єктивно й без застережень оцінити наслідки реалізації складників своєї патологічної соціальної аморальності та покаятися за свій цинізм, брехню, здирництво, шахрайство, безвідповідальність, непотизм, продажність, байдужість до найелементарніших потреб та інтересів народного загалу, завдяки якому вони опинилися в лавах української політико-бізнесової «еліти»; не лише здійснити покаяння, а й визнати шкідливість, суспільну небезпеку свого подальшого перебування в ранзі «вершків» суспільства, а також соціальну безперспективність вибудованої в Україні «нанофеодальної» суспільно-політичної моделі. Чи можливо таке? Питання, напевно, риторичне.

Складна соціально-політична ситуація, що тривалий час спостерігається в Україні, потребує

довгоочікуваного розв'язання. Не остання, а скоріше провідна роль у цих процесах соціального оздоровлення належить засобам вітчизняного права, використовуючи які, варто покладатись не лише на чинний, перевірений часом правовий арсенал, а й на принципово новий, оригінальний, об'єктивно затребуваний інструментарій, потенційну ефективність якого буде не тільки доведено теоретично, а й перевірено «на марші» нарешті реально розпочатих соціальних трансформацій.

Серед згаданих новітніх правових засобів варто виокремити таку майже невідому категорію, як правові потреби (далі – правопотреби), яка поки що не виправдано залишається поза увагою вітчизняних правників-науковців.

Безумовно, я можу помилятись, однак такий термін, як «провопотреби», як окрему правову категорію навряд чи можливо зустріти на сторінках підручників або в положеннях наукових праць із правознавства, підготовлених представниками вітчизняної й зарубіжної правничої науки.

До актуалізації вивчення проблеми правопотреб мене фактично спонукає необхідність продовження творчого пошуку та подальших теоретичних розробок, пов'язаних із такою категорією, як «об'єкт права», розпочатого під час підготовки дисертаційного дослідження «Предмет і об'єкт адміністративного права України: характеристика категорій в умовах системного реформування». Саме тоді мною було запропоновано визначення об'єкта права як сукупності різноманітних потреб та інтересів, реалізація яких забезпечується правовою регламентацією та відбувається у форматі відповідних видів владної діяльності [3, с. 91].

Як бачимо, правопотреби є похідними від категорії «потреби» (соціальні потреби), які у свою чергу є ключовим елементом визначення об'єкта права (як суспільні відносини є невід'ємним складником поняття предмета правового регулювання).

З огляду на те, що стан правового регулювання суспільних відносин у нашій державі часто нагадує дорогу з одностороннім рухом, коли для представників псевдоеліти майже постійно горить зелене світло світлофора, а для всіх інших громадян – червоне, лише інколи на декілька секунд заблимає жовтий колір надії, яка зменшується майже щодня, поступаючись зневірі, відчаю й усвідомленню безперспективності країни, у якій народився та живеш. На мою думку, існує нагальна необхідність започаткувати дослідження актуальної й важливої наукової проблеми, що безпосередньо стосується соціальних витоків, сутності та теоретико-практичних перспектив такої нової категорії, як «правапотреби».

Тому **метою статті** є розгляд загальних характеристик правопотреб та доведення факту затребуваності цієї правової категорії для юридичної науки України.

Спочатку варто зазначити, що, на відміну від правопотреб, такі споріднені з ними категорії, як потреби й соціальні потреби, мають досить високий рівень дослідження представниками філософії, психології, соціології, економіки.

У «Вікіпедії» зазначається, що потреба – це стан живого організму, людської особистості, соціальної групи чи суспільства в цілому, що виражає необхідність у чомусь, залежність від об'єктивних умов життєдіяльності та є рушійною силою їх активності. Розрізняють біологічні потреби, властиві живим організмам, і соціальні потреби, що мають суспільно-історичний характер та зумовлюються розвитком матеріального виробництва.

Потреби поділяються на такі види:

- матеріальні (у їжі, одязі, предметах побуту, житлі), що вважаються базовими;
- духовні (в освіті, вірі, підвищенні кваліфікації, художній творчості, розвитку науки й мистецтва);
- соціальні (у медичному обслуговуванні, вихованні дітей, вільному часі, гідних умовах праці й навчання, а також відпочинку).

За способом задоволення потреби бувають індивідуальними та груповими.

Виділяють потреби існування (в їжі, одязі, безпеці) і потреби досягнення цілей життя (у владі й славі, знанні та творчості, духовному вдосконаленні) [4].

Розвиваючи загальнофілософський погляд на сутність потреб, необхідно погодитись із тезою, що потреби людини проявляються найчастіше в мотивах її діяльності. Усі потреби людини є

взаємопов'язаними. Так, соціальні потреби – це результат синтезу духовних і матеріальних потреб. Усі потреби людини повинні бути розумними, оскільки не всі потреби людини можуть бути задоволені в короткі строки; також вони не мають протистояти моральним та етичним засадам суспільства. Потреби виступають основою інтересів кожної людини та її здібностей. Інтерес являє собою цілеспрямовану позицію людини щодо об'єкта її потреби. Інтереси залежать від того, до якої соціальної групи належить індивід і який статус посідає в суспільстві. Існує така класифікація інтересів людини:

- 1) залежно від їх носія: громадські, групові, індивідуальні;
- 2) залежно від спрямованості: духовні, соціальні, політичні.

Кожній людині необхідно усвідомлювати свої інтереси та під час їх реалізації враховувати інтереси інших людей [5].

На думку представників психології, потреби можуть бути природними (біологічними) і соціальними, при цьому їх роль і походження не однакові. Природні потреби виникають у процесі взаємодії людини з природним середовищем, вони є вродженими та передаються генетично. До природних потреб відносять голод, спрагу, сон, розмноження, потребу в орієнтуванні.

Розрізняючи біологічні й соціальні потреби, варто мати на увазі, що потреби людини є соціалізованими, оскільки всі вони переломлюються через конкретний рівень культури, стосунки між людьми. Задоволення біологічних потреб виступає основною умовою збереження організму та виду.

Потреби різних людей у різний час не є однаковими. Свідомість людини накладає відбиток на спосіб їх задоволення, який у свою чергу залежить від рівня розвитку соціальних потреб. Із соціальними потребами людина не народжується. Їх становлення відбувається в процесі розвитку людини як особистості під впливом двох факторів: середовища та виховання. Оскільки люди отримують неоднакове виховання, суспільні потреби можуть по-різному впливати на задоволення природних.

Соціальні потреби поділяють на матеріальні, духовні та суспільні. Матеріальні потреби виникають залежно від рівня економічного розвитку суспільства, суспільного виробництва, виховання. Матеріальні блага, потреби, у тому числі фізіологічно необхідні, безумовно є важливими передумовами людської життєдіяльності, однак їх наявність не повинна ставати самоціллю. Зосередження всього життя на придбанні матеріальних благ нерідко деморалізує людину, руйнує її внутрішній світ.

Задоволення матеріальних потреб пов'язується з розвитком духовних (пізнання, відпочинок) і суспільних (потреба в контактах, соціальне визнання, сенс життя) потреб. Ці потреби розвинені в різних людях далеко не однаково.

Розвиток потреб пов'язується також зі світоглядом. Під світоглядом особистості розуміють струнку систему поглядів і переконань людини, яка базується на філософських, економічних, політичних знаннях. Переконання виступають при цьому як усвідомлені потреби особистості, що спонукають її діяти відповідно до своїх ціннісних орієнтацій.

Світогляд особистості проявляється в ідеалах, цілях, домаганнях, установках, соціальних нормах поведінки. Світогляд впливає на вибір мотивів особистості та розвиток її інтересів [6].

Розглядаючи питання класифікації потреб, варто зазначити, що основною її моделлю виступає класифікація, запропонована американським психологом А. Маслоу. Він виокремлює п'ять ієрархічно послідовних груп потреб: фізіологічні (дихання, вода, їжа, сон, секс), потреби безпеки (здоров'я, майна, майбутнього), соціальні (причетності до колективу, суспільства, сім'ї), потреби поваги (визнання з боку оточуючих, упевненість) та самореалізації (самовираження, вирішування проблем, творчість) [7].

Окрім піраміди А. Маслоу, існує велика кількість інших доопрацьованих варіантів відповідної класифікації. Зокрема, заслуговує на увагу структура потреб, запропонована російським науковцем-економістом, професором Б.М. Генкіним, який потреби поділяє на два різновиди: існування й досягнення цілей. До першого виду він відносить потреби фізіологічні, безпеки, причетності, а до другого – потреби в матеріальних благах, владі та славі, знаннях і творчості, духовному самовдосконаленні. Виокремлюються три рівні задоволення потреб існування: мінімальний, базовий та рівень розкоші. Потреби досягнення цілей життя формуються після досягнення базового рівня

задоволення потреб існування, які можуть мати значні індивідуальні розбіжності [8].

Наведені погляди щодо визначення потреб людини, їх сутності, структури й градації не лише виконують пізнавально-ознайомлювальну функцію, а й дають можливість усвідомити складність порушеної проблематики правопотреб, визначити основні напрями їх дослідження та характерні особливості, обумовлені алгоритмом (вимогами) правового наукового пошуку.

З огляду на аксіологічні ознаки права категорію «правапотреби» я пропоную розглядати як певну частину соціальних потреб, реалізація яких має або повинна мати відповідну правову регламентацію.

Як уже зазначалося, структура соціальних потреб не є однорівневою, навпаки, вона складається з матеріальних, духовних, культурних, безпекових потреб людини, тобто є поліструктурною. Крім того, з огляду на відому концепцію людиноцентризму (соціоцентризму для сучасної України [9, с. 7-8]) реалізація соціальних потреб людини повинна вивчатись у тісному, нерозривному зв'язку з процесами формування, закріплення та втілення в життя потреб інших ключових соціальних компонентів – суспільства й держави. А в умовах правоутворення та правореалізації зв'язки між згаданими елементами мають бути ще міцнішими, взаємодоповнюючими та взаємозалежними, щоб на основі загальних усвідомлених потреб сформувавши конкретний, базовий, консолідований правовий (публічний) інтерес, який спочатку фіксується в правовій нормі, а потім безпосередньо реалізується через відповідні правовідносини.

Тому з огляду на існуючу взаємообумовленість категорій «правапотреби» та «правовідносини» перші мають виникати на основі соціальних потреб, а другі – традиційно на підставі суспільних відносин, що є похідними від відповідних соціальних потреб, які мають необхідну правову регламентацію.

Фактично правапотреби – це соціально обумовлені стратегічні та тактичні завдання із чітко визначеними кінцевими цілями, що постають перед громадянами, суспільством і державою на певних етапах їхнього життя (існування), реалізація яких потребує належного правового забезпечення.

Усвідомлення конкретних соціальних потреб та виникнення мотивації щодо їх правової реалізації формує відповідні правові інтереси – консолідований, узгоджений інтерес як правило небайдужих, соціально активних громадян, суспільства й держави. Далі в межах інших етапів правоутворення – правозакріплення та правотворчості – зазначені сформовані інтереси набувають нормативно-правової фіксації та безпосередньо реалізуються через згадані правовідносини.

Інакше кажучи, суспільні відносини завжди є вторинними щодо суспільних потреб (те ж стосується правовідносин і правопотреб), належна, якісна правореалізація не може відбуватись без урахування в змісті правової норми правового інтересу, сформованого на основі відповідної правапотреби. Цей правовий інтерес має постійно враховуватись як у межах правотворчості, так і під час правореалізації.

Ігнорування якісного (повного та своєчасного) формування правового інтересу на основі правопотреб призводить до суттєвої деформації складників змісту норм права під час правотворчості (у нормі фактично закріплюється не правовий, а приватний або кланово-корпоративний інтерес), що в подальшому гарантує дію цієї норми (як правило, і законодавчого акта в цілому) не на користь суспільства й держави. Другим способом реалізації негативних для суспільства інтересів є часткове або повне невиконання зафіксованого в правовій нормі загального (публічного) інтересу під час реалізації різноманітних норм права.

Чинний формат правового регулювання в часи незалежності суттєво дискредитується насамперед незадовільним станом забезпечення основних прав, свобод та обов'язків громадян, хронічними кризовими явищами в економічній, політичній, соціально-культурній і житлово-комунальній сферах, частковим, проте дуже помітним та відчутним паралічем функціонування ключових систем (судової, правоохоронної, освіти, охорони здоров'я, фінансової, банківської тощо). Це й не дивно, оскільки значна частина чиновництва через свою нестриману соціальну аморальність втілює в життя насамперед власні приватні, асоціальні інтереси, а потреби суспільства й держави для цих осіб належать до другорядних завдань. Можна навести не один десяток таких прикладів. Згадаймо про основні:

- організацію штучної збитковості державних підприємств, коли їх прибутки осідають на рахунках паразитуючих посередницьких приватно-бізнесових структур;
- штучне систематичне знецінення української національної валюти на користь вітчизняних експортерів, які за останні 15 років вивели на різноманітні офшорні рахунки близько 170

мільярдів доларів США [10];

- дискредитовану систему субсидування громадян за послуги ЖКГ, що не стимулює до енергозаощадження;
- варварські вирубки та експорт цінних порід лісу під виглядом санітарних вирубок;
- волинські «бурштинові війни», що тривають не один рік;
- «правоохоронні» війни між Генеральною прокуратурою України та Національним антикорупційним бюро України;
- фактичний саботаж вчасного запровадження електронного декларування доходів чиновництва з 15 серпня 2016 року [11].

Усі ці та інші факти, що дискредитують насамперед українську владу, відбуваються в межах формату постійного правового регулювання суспільних відносин. Чи враховуються при цьому соціальні потреби або ж вони переформатовуються із часом у правопотреби та правові інтереси, що мають фіксуватись у гіпотезах, диспозиціях і санкціях, регулятивних чи охоронних, матеріальних або процесуальних правових нормах? Точну відповідь на це питання, напевно, не знає ніхто.

Зрозуміло, що подібні випадки правового невігластва й сваволі не можуть тривати безкінечно. Або ми вперто продовжуємо йти до самоліквідації чергової української республіки та втрати власної державності, або приймаємо невідкладні заходи щодо її порятунку.

Запровадження такої юридичної новації, як правопотреби, можна вважати одним із найважливіших кроків на шляху порятунку України та її переведення на прийнятний цивілізаційний шлях розвитку.

Необхідно здійснити певну ревізію чинного теоретико-правового арсеналу, зокрема критично оцінити можливості й потенціал такої засадничої категорії, як правовідносини. В умовах незавершеності становлення інститутів громадянського суспільства, слабкості ключових державних структур, понівечених корупційною іржею, критично низьких рівнів загальної та правової культури й свідомості значної частини громадян, зокрема й чиновництва, вихід із тієї халепи, у яку потрапила наша країна, лише за допомогою сучасного примітивного та неефективного формату правового регулювання суспільних відносин виглядає малоперспективним. Потрібно суттєво трансформувати зазначений правовий формат, наприклад у модель правового забезпечення правопотреб.

Схематично верхній домінуючий рівень має належати правопотребам (закріпленим у правових нормах інтересів), які повинні чітко фіксуватись на всіх стадіях правобуття: правоутворенні та правореалізації. Нижчий сателітний рівень – це рівень правовідносин, які остаточно оформлюються на останньому етапі правоутворення (правотворчості) і повноцінно задіюються під час правореалізації, проте постійно з'єднані невидимим ланцюгом із патронажною для себе категорією правопотреб, що виступають як чітко визначений орієнтир напрямку й мети цих правовідносин.

Про наявний «дороговказ» мають чітко знати владні суб'єкти, які виконують правозастосовні та інші правореалізуючі функції. Зі змістом правопотреб повинні бути ознайомлені також інші громадяни – учасники правовідносин, щоб не допускати порушення своєї правосуб'єктності. Що ж стосується політиків, представників структур громадянського суспільства, соціально активних, небайдужих громадян, то вони повинні не лише добре орієнтуватись у системних і структурних особливостях правопотреб, а й ініціювати та вживати заходи щодо періодичного, якісного оновлення їх численного арсеналу.

З аксіологічних позицій правовідносини щодо правопотреб – це вторинна категорія, оскільки спочатку відбувається мозкова, інтелектуальна діяльність усвідомлення тих чи інших правопотреб, їх нормативне закріплення, а потім уже вольові дії того чи іншого учасника правовідносин, поведінка якого має бути усвідомленою та за необхідності корегуватись відповідно до чітко визначених і зрозумілих для суб'єкта правопотреб (правових інтересів), що виступають як невидимий поводитир у лабіринтах різноманітних урегульованих правовими нормами суспільних відносин.

Суспільні відносини (правовідносини) – це зафіксована нашими очима частина об'єктивної реальності, що має конкретні соціально значимі наслідки, які можуть піддаватися нашому оціночному аналізу та порівнюватися з очікуваними й бажаними для нас результатами. Суспільні потреби (правапотреби) відображають наше ідеалістичне світосприйняття, фактичний продукт нашої уяви, інтелектуально сформований і конкретизований у певному очікуванні позитивного результату –

кінцевій меті відповідних правовідносин, що із часом відбудуться в об'єктивній реальності.

Характерною особливістю правопотреб є те, що їх можна та бажано формувати комплексними блоками (групами) з однорідних соціальних потреб, які постають в ієрархічному порядку у вигляді актуалізованих і затребуваних публічних завдань (від загального до конкретного). Наприклад, зараз існує нагальна необхідність посилення протидії злочинності в Україні. Таку необхідність можна вважати загальною правопотребою (публічно затребуваним соціальним завданням). Подальше вдосконалення законодавства щодо реформування судової влади та системи правоохоронних органів – це приклад родових правопотреб. Також прикладом цих потреб буде завдання вдосконалення чинного кримінального, кримінально-процесуального законодавства та Кодексу України про адміністративні правопорушення. Формування підрозділів поліції особливого призначення КОРД або законодавче закріплення інституту кримінальних проступків – видові правопотреби, а необхідність заміщення вакансії начальника Головного управління Національної поліції в Миколаївській області – приклад існування безпосередньої правопотреби.

Окрім критерію поділу за ознакою структурної ієрархії, наведеної вище, пропонується ще декілька критеріїв класифікації різновидів правопотреб:

- за галузевим нормативно-правовим забезпеченням (правапотреби, що забезпечуються нормами адміністративного, цивільного, фінансового права тощо);
- за соціальною динамікою (організаційні та функціональні, причому перші – це створення, структура, чисельність Національного антикорупційного бюро України, а другі – напрями діяльності, кримінально-процесуальні повноваження посадових осіб цього правоохоронного органу);
- за характером визначених соціальних завдань (стратегічні та тактичні, а саме перехід Збройних Сил України на стандарти НАТО та ротація військовослужбовців на адміністративному кордоні з Автономною Республікою Крим);
- за владними суб'єктами, відповідальними за повне й своєчасне втілення в життя відповідних публічних інтересів (державні чиновники та посадовці органів місцевого самоврядування);
- за масштабом реалізації (загальнодержавні, регіональні та місцеві);
- за часом дії (постійні, тобто тривалі, та короткочасні, тобто нетривалі).

З огляду на викладені характеристики пропонується більш розширене визначення правопотреб, під якими розуміються групи однорідних, взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих соціальних потреб, загальне усвідомлення реалізації яких переформатує їх у відповідні публічні (правові) інтереси, що в подальшому набувають своєї матеріалізації через етапи правоутворення та безпосередньої правореалізації створених на їх основі правових норм шляхом регулювання ними широкого спектра різноманітних суспільних відносин.

Написанням цієї праці зроблено лише перший крок на шляху дослідження такої наукової категорії, як правопотреби. Подальший творчий пошук, що стосується правопотреб, має значні перспективи як для вітчизняної юридичної науки, так і для сучасної соціальної практики України.

У теоретико-правовому напрямі вивчення проблематики правопотреб буде виглядати як логічне продовження розпочатого раніше дослідження питань об'єкта права, зокрема розширення розуміння його змісту, який фактично складають похідні від соціальних потреб правопотреби та правові інтереси. Поглиблене ознайомлення з характеристиками цієї нової категорії юридичної науки дасть змогу з інших ракурсів оцінити сучасні теоретичні підходи до розуміння природи й можливостей процесів правоутворення та правореалізації. Крім того, використання теоретичного потенціалу правопотреб безперечно позитивно позначиться на таких категоріях, як предмет правового регулювання та правовідносини, дасть змогу знайти оригінальні шляхи щодо зміцнення їх наукового статусу й аксіологічного сприйняття. Також у зв'язку з розширенням правопотребами теоретичного арсеналу юридичної науки досить реально сприймається перспектива доповнення цим новим елементом механізму правового регулювання суспільних відносин і подальше переформатування його в більш комплексну правову категорію «механізм правового забезпечення соціальних потреб». Зрештою, об'єктивне сприйняття з боку наукового загалу зазначеної нової категорії може детермінувати потужний імпульс для подальшого розвитку всіх галузей права, насамперед галузей так званого публічного права (адміністративного, конституційного, кримінального, фінансового

тощо).

Використання потенціалу правопотреб є не менш важливим для сучасної української соціальної практики. Зокрема, це стосується процесів правотворчості, коли в разі наявності відповідної волі й бажання буде усунуто ті явні недоліки та упущення, які існують у сучасній законодавчій діяльності. Використовуючи вже розкриті можливості цієї правової категорії, можна зрештою чітко визначитись із науково обґрунтованими соціальними пріоритетами для нашої держави та суспільства, з подальшим їх закріпленням у відповідних форматах національних, публічних і державних інтересів, що мають скласти основу змісту державної політики України. Правопотребі можуть бути використані як своєрідна точка опору під час проведення системних реформ, виявлення фактів підміни змісту державних інтересів приватними й кланово-корпоративними, організації дієвої та потужної протидії проявам соціальної аморальності (корупції, злирництву, крадійству, обману, безвідповідальності тощо) серед вітчизняного чиновництва всіх владних рівнів. Варто перевести діяльність усіх структур влади (державної та самоврядної) у русло давно очікуваних пріоритетів, для чого необхідне особисте самообмеження посадовців, сприяння позитивній реалізації громадян, формування середнього класу, становлення ключових інститутів громадянського суспільства та правової держави, проведення зрозумілої й ефективної державної політики на основі нормативно закріплених соціальних потреб та інтересів.

Такі категорії, як потреби та інтереси, дуже часто можна зустріти в наукових роботах із правознавства, однак їх певна абстрактність і неформалізованість суттєво шкодили настанню їх затребуваності як із боку представників академічної науки, так і з боку правників-практиків та нерозбещеного, порядного чиновництва. Сподіваємось, що зовсім скоро, після більш широкої теоретичної презентації й активного поширення, така категорія, як правові потреби, отримає належне визнання та відчутну наукову й практичну затребуваність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Розподіл державної влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Розподіл_державної_влади.
2. Список країн за ВВП [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Список_країн_за_ВВП.
3. Курінний Є.В. Предмет і об'єкт адміністративного права України : [монографія] / Є.В. Курінний. – Дніпропетровськ : Юрид. академія МВС ; Ліра ЛТД, 2004. – 340 с.
4. Потреба [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Потреба>.
5. Потреби людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://moyaosvita.com.ua/suspilstvoznastvo/potrebi-lyudini>.
6. Винославська О.В. Потреби / О.В. Винославська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ebk.net.ua/Book/psychology/vinoslavska_psihologiya/part4/4202.htm.
7. Піраміда Абрагама Маслоу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Піраміда_Абрагама_Маслоу.
8. Генкин Б.М. Потребности человека : структура, классификации и границы / Б.М. Генкин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.elitarium.ru/potrebnosti-cheloveka-struktura-klassifikacija-granicy-maslou/>.
9. Курінний Є.В. Реформування українського адміністративного права : декілька тез про сутність процесу / Є.В. Курінний // Адміністративне право і процес. – 2013. – № 2. – С. 5–15.
10. Офшоризация украинской экономики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://moyakraina.pp.ua>.
11. BBC Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bbc.com/ukrainian/press_review/2016/08/1608.

REFERENCES

1. “Separation of powers”, available at : https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Розподіл_державної_влади.
2. “List of countries by GDP”, available at : https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Список_країн_за_ВВП.

3. Kurinnyi, E.V. (2004), *Predmet i obekt administrativnoho prava Ukrayiny : monohrafiya* [Subject and object of administrative law of Ukraine : monograph], Lira LTD, Dnipropetrovsk, Ukraine.
4. “Need”, available at : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Потреба>.
5. “Human needs”, available at : <http://moyaosvita.com.ua/suspilstvoznavstvo/potrebi-lyudini>.
6. Vynoslavskaya, O.V. “Needs”, available at : http://www.ebk.net.ua/Book/psychology/vinoslavskaya_psihologiya/part4/4202.htm.
7. “Maslow’s hierarchy of needs”, available at : https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Піраміда_Абрагама_Маслоу.
8. Henkin, B.M. “Human needs : structure, classifications and limits”, available at : <http://www.elitarium.ru/potrebnosti-cheloveka-struktura-klassifikacija-granicy-maslou/>.
9. Kurinnyi, E.V. (2013), “Ukrainian Administrative Law reforming : a few points about the nature of the process”, *Administrativne pravo i protses*, no. 2, pp. 5-15.
10. “Ukrainian economy offshorization”, available at : <http://moyakraina.pp.ua>.
11. “BBC Ukraine”, available at : http://www.bbc.com/ukrainian/press_review/2016/08/1608.

УДК 34.04: 005.44

ВПЛИВ КУЛЬТУРНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ФАКТОРІВ НА ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Удовика Л.Г., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна

У статті обґрунтовується положення про те, що поряд із глобалізацією культурно-цивілізаційними тенденціями, які найбільш істотно впливають на глобальний, регіональний і національний правовий розвиток, є процеси глокалізації та локалізації. У праві зазначені процеси набувають нових властивостей.

Ключові слова: глобалізація, правова глобалізація, глокалізація, правова глокалізація, правовий розвиток, правова культура, правова система, регіоналізація.

ВЛИЯНИЕ КУЛЬТУРНО-ЦИВИЛИЗАЦИОННЫХ ФАКТОРОВ НА ПРАВОВОЕ РАЗВИТИЕ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Удовика Л.Г.

Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина

В статье обосновывается положение о том, что вместе с глобализацией культурно-цивилизационными тенденциями, которые наиболее существенно влияют на глобальное, региональное и национальное правовое развитие, являются глокализация и локализация. В праве эти процессы приобретают новые свойства.

Ключевые слова: глобализация, правовая глобализация, глокализация, правовая глокализация, правовое развитие, правовая культура, правовая система, регионализация.

INFLUENCE OF CULTURAL-CIVILIZATION FACTORS ON LEGAL DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Udovika L.H.

Zaporizhzhya national university, str. Zhukovsky, 66, Zaporizhzhya, Ukraine

In determination of character of global and national legal development, basis of possible co-operation or opposition of the legal systems it is important to take into account that modern legal development, equally with globalization, determined by other cultural-civilization factors, by other vectorial and dichotomy processes - glocalization and localization which in a different degree and in different displays incarnated in the national legal systems.

Globalization is a difficult, scale, multivariable and ambiguous process, with the different degree of efficiency in all spheres of society and in a practical plan, foremost, means diminishing of barriers between the economic, legal, political systems of the different states, that are instrumental in a trade-out, interdependence, conduces to their gradual standardization, integration and internationalization. Glocalization is a dichotomy process, unites the